

Energi- og miljøløsninger etter Ny TEK, Del 3

Bæredygtighet – Fornyelse af eksisterende Bygningsmasse – Integreret Energidesign

Oversigt

- Bæredygtighed
 - hvorfor er byggeri så vigtigt i forhold til alle andre sektorer?
 - hvad betyder noget – hvad er mindre vigtigt?
- Udfordringerne i den eksisterende bygningsmasse
 - Case: Middelhuntsgate 29
- Integreret Energi Design som designmetodik
 - Case: Agder Energi – konkurrenceforslag
- Sammenfatning - perspektivering

Esbensen Rådgivende Ingeniører A/S

- Energi, indeklima og alle former af installationer i bygninger
 - Ydelser
 - Forskning og udvikling i internationalt samarbejde
 - Bygherrerådgivning
 - Avancerede , dynamiske Analyser (dagslys, naturlig ventilation, fugt, bygningsfysik etc.)
 - ProjekteringTilsyn, Måling
 - Videnformidling og undervisning
 - Mere end >50 ansatte, primært ingeniører
 - Kontorer i København, Aarhus, Sønderborg, Oslo

 - Spidskompetence er Integreret Energidesign af bygninger
 - Bæredygtighed
 - Vedvarende energi (solvarme, solceller, biomasse mv.)
 - Indeklima

 - Mål
 - Fortrukne samarbejdspartner inden for energi- og miljørigtigt byggeri for visionære og kreative bygherrer internationalt
- www.esbensen.dk

Setting the Scene

Bæredygtighed som begreb

- Brundtland-rapporten "Vores Fælles Fremtid", 1987
- Bæredygtighed udvikling:
 - ".. at sikre, at den imødekommer de øjeblikkelige behov uden at gå på kompromis med de fremtidige generationers mulighed for at sikre deres behov"*
 - "Når alt kommer til alt afhænger den bæredygtige udvikling af den politiske vilje"*
 - .

- hvad er budskabet nu?

Det Internationale Klimapanel, maj 2007:

- *"beviset for at der sker en global opvarmning er utvetydigt"*
- *"drivhusgassernes indvirkning på klimaet er velforstået og væksten i udledning er identificeret"*
- *"netto-effekten af menneskelig aktivitet er nu kvantificeret og det er erkendt, at det medvirker til jordens opvarmning"*

<http://www.ipcc.ch/index.html>

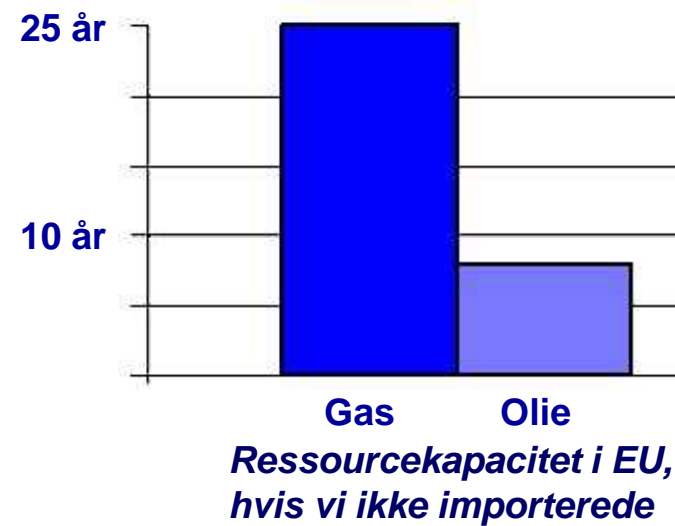
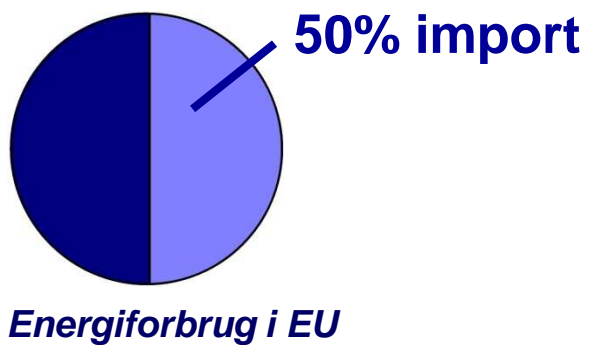
Drivhuseffekten

- Den kortbølgede stråling fra solen slipper gennem atmosfæren
- Varmestråling har sværere ved at passere, reflekteres til jorden
- Vækst i drivhusgasser reducerer jordens varmetab og temperaturen stiger

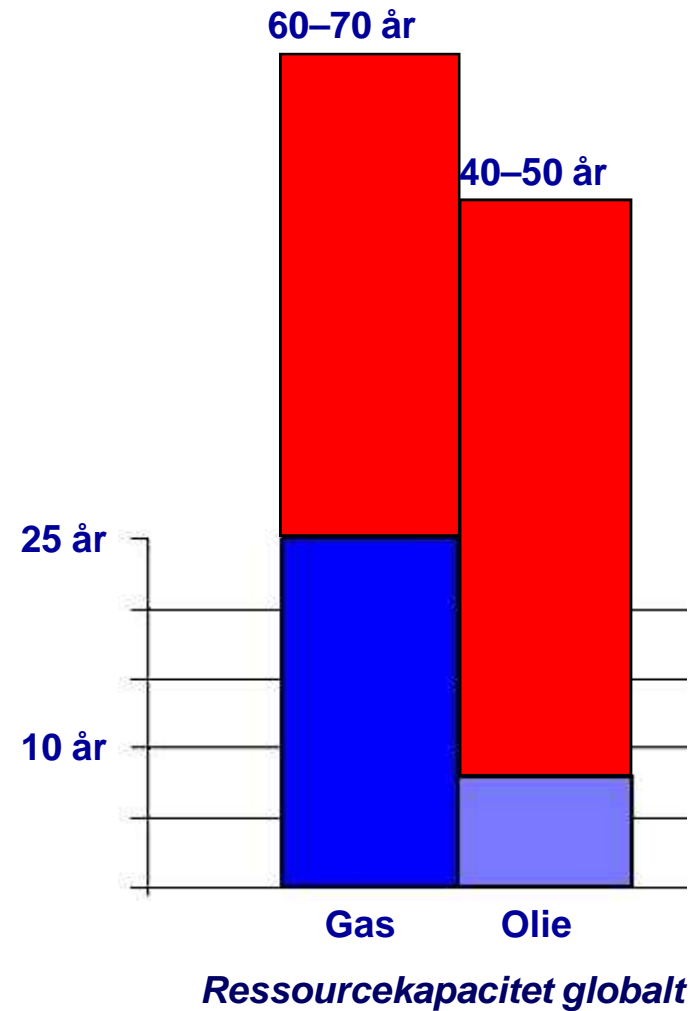
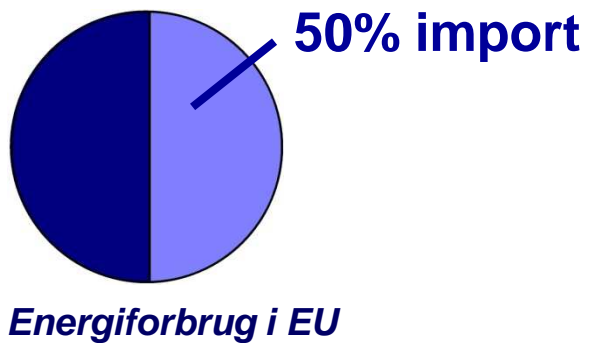
Hvordan er situationen i EU

- Begrænsede ressourcer i EU
- Stigende import
- Stigende energiforbrug

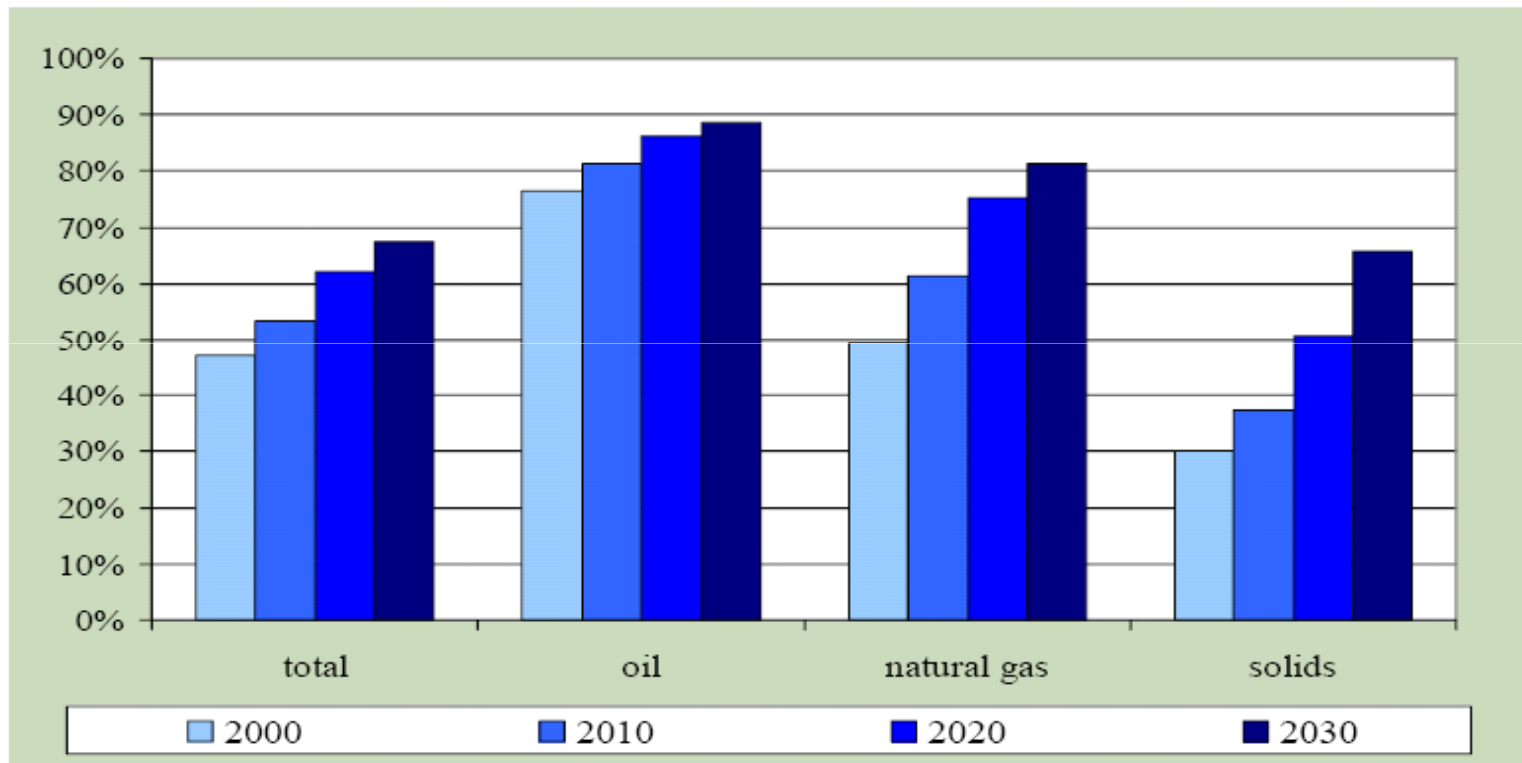

Hvordan er situationen i EU

- Begrænsede ressourcer i EU
- Stigende import
- Stigende energiforbrug

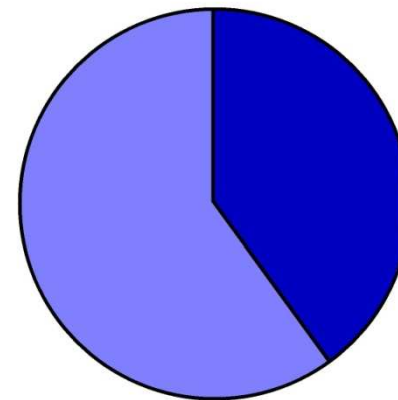
Afhængigheden af import af fossile brændsler stiger

- Kilde: European Commission, Green Paper On A European Strategy For Sustainable, Competitive & Secure Energy

Hvor bruges energien?

- Over 40% af det samlede primær energiforbrug anvendes i bygninger
 - Ventilation
 - Opvarmning
 - Køling
 - Belysning
 - Apparater

Bygninger

Samlet energiforbrug i EU

Energi-indhold i bygningsmaterialer

- Mere end faktor 2000 mellem mindste og største værdi
- Genbrug betyder meget for energiindholdet
 - Aluminium et godt eksempel
- Stor forskel på materialer med samme funktion

MATERIAL	EMBODIED ENERGY	
	MJ/kg	MJ/m ³
Aggregate	0.10	150
Straw bale	0.24	31
Soil-cement	0.42	819
Stone (local)	0.79	2030
Concrete block	0.94	2350
Concrete (30 Mpa)	1.3	3180
Concrete precast	2.0	2780
Lumber	2.5	1380
Brick	2.5	5170
Cellulose insulation	3.3	112
Gypsum wallboard	6.1	5890
Particle board	8.0	4400
Aluminum (recycled)	8.1	21870
Steel (recycled)	8.9	37210
Shingles (asphalt)	9.0	4930
Plywood	10.4	5720
Mineral wool insulation	14.6	139
Glass	15.9	37550
Fiberglass insulation	30.3	970
Steel	32.0	251200
Zinc	51.0	371280
Brass	62.0	519560
PVC	70.0	93620
Copper	70.6	631164
Paint	93.3	117500
Linoleum	116	150930
Polystyrene Insulation	117	3770
Carpet (synthetic)	148	84900
Aluminum	227	515700

NOTE: Embodied energy values based on several international sources - local values may vary.

+

Energi-indhold i bygningsmaterialer

- Mere end faktor 2000 mellem mindste og største værdi
- Genbrug betyder meget for energiindholdet
 - Aluminium et godt eksempel
- Stor forskel på materialer med samme funktion

MATERIAL	EMBODIED ENERGY	
	MJ/kg	MJ/m ³
Aggregate	0.10	150
Straw bale	0.24	31
Soil-cement	0.42	819
Stone (local)	0.79	2030
Concrete block	0.94	2350
Concrete (30 Mpa)	1.3	3180
Concrete precast	2.0	2780
Lumber	2.5	1380
Brick	2.5	5170
Cellulose insulation	3.3	112
Gypsum wallboard	6.1	5890
Particle board	8.0	4400
Aluminum (recycled)	8.1	21870
Steel (recycled)	8.9	37210
Shingles (asphalt)	9.0	4930
Plywood	10.4	5720
Mineral wool insulation	14.6	139
Glass	15.9	37550
Fiberglass insulation	30.3	970
Steel	32.0	251200
Zinc	51.0	371280
Brass	62.0	519560
PVC	70.0	93620
Copper	70.6	631164
Paint	93.3	117500
Linoleum	116	150930
Polystyrene Insulation	117	3770
Carpet (synthetic)	148	84900
Aluminum	227	515700

NOTE: Embodied energy values based on several international sources - local values may vary.

Energi-indhold i bygningsmaterialer

- Mere end faktor 2000 mellem mindste og største værdi
- Genbrug betyder meget for energiindholdet
 - Aluminium et godt eksempel
- Stor forskel på materialer med samme funktion

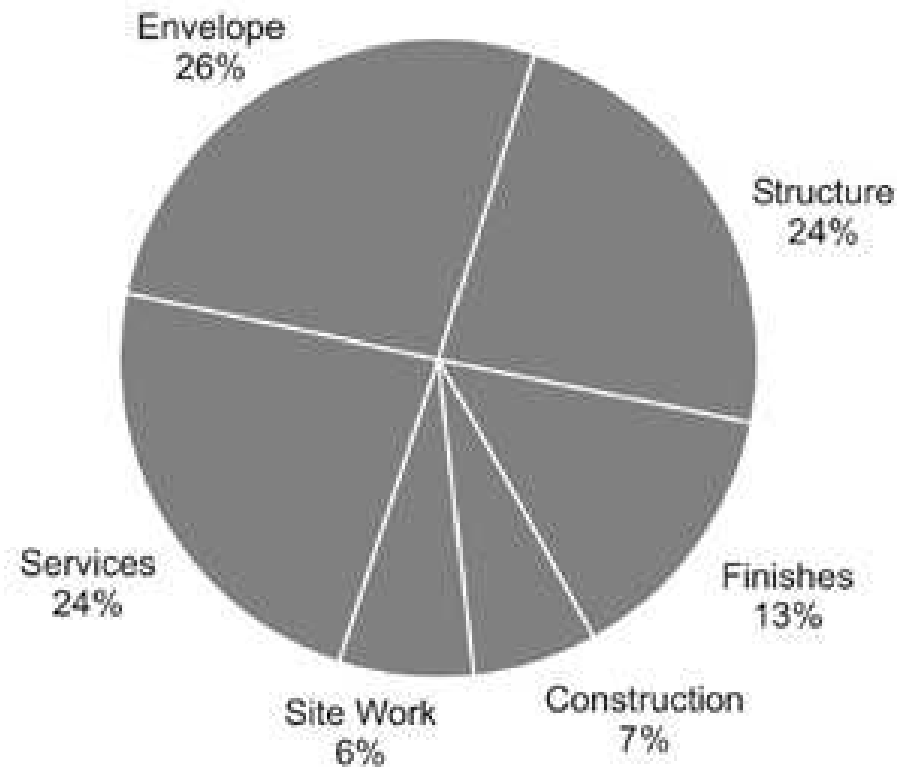
MATERIAL	EMBODIED ENERGY	
	MJ/kg	MJ/m ³
Aggregate	0.10	150
Straw bale	0.24	31
Soil-cement	0.42	819
Stone (local)	0.79	2030
Concrete block	0.94	2350
Concrete (30 Mpa)	1.3	3180
Concrete precast	2.0	2780
Lumber	2.5	1380
Brick	2.5	5170
Cellulose insulation	3.3	112
Gypsum wallboard	6.1	5890
Particle board	8.0	4400
Aluminum (recycled)	8.1	21870
Steel (recycled)	8.9	37210
Shingles (asphalt)	9.0	4930
Plywood	10.4	5720
Mineral wool insulation	14.6	139
Glass	15.9	37550
Fiberglass insulation	30.3	970
Steel	32.0	251200
Zinc	51.0	371280
Brass	62.0	519560
PVC	70.0	93620
Copper	70.6	631164
Paint	93.3	117500
Linoleum	116	150930
Polystyrene Insulation	117	3770
Carpet (synthetic)	148	84900
Aluminum	227	515700

NOTE: Embodied energy values based on several international sources - local values may vary.

Fordeling af energiindholdet i materialer i en bygning

- Fordeling
 - 26 % til klimaskærm
 - 24 % til konstruktioner
 - 24 % til VVS, ventilation og el
 - 13 % til komplettering
 - 7% til opførelsen
 - 6% til anlægsarbejder og plads

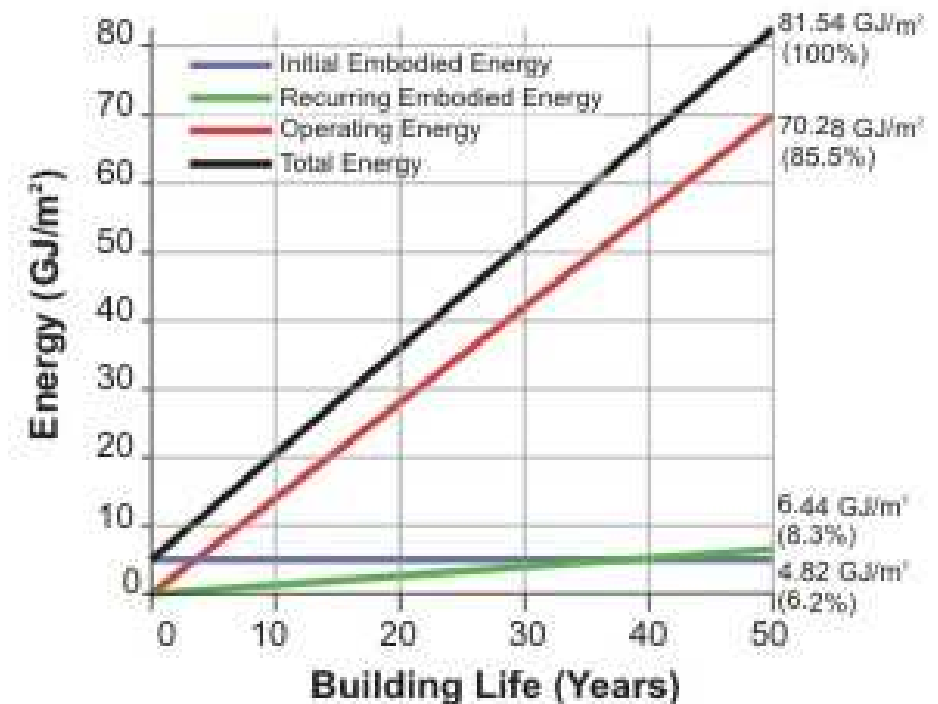
- Over levetiden af bygningen skifter billedet
 - Teknik for den relativt højeste andel efterfulgt af komplettering og klimaskærm

Average Total Initial Embodied Energy 4.82 GJ/m²

Energiforbrug til materialer kontra til driften

- Materialernes energiindhold er typisk væsentligt lavere end bygningens driftsenergibehov
- Driftsenergi skal være i fokus
- I takt med reduktion af bygningers driftsenergiforbrug bliver materialernes energiindhold relativt vigtig

Case: Middelhuntsgate 29

- Renovering af kontorbyggeri
- Miljøplan med målsætning om klasse B
- En traditionel kravspecifikation
- En ny tilgang til forprojektet

Hvad gjorde vi?

- **Review af kravspecifikationen, specielt mht.**
 - Temperaturkrav
 - Samtidighed
 - Forudsætninger om intern varmelast, PC etc.
 - Luftmængde-krav
 - Krav om regulering

- *Kravspecifikationerne i Norge er en væsentlig barriere for energirigtigt byggeri*
- *Afgørende vigtigt at arbejde med målsætningerne og indeklimakravene*

Indeklimakrav i kravspecifikation - traditionelt

Termisk miljø

Operativ temperatur i lokalene skal være 22 °C hele året

Maksimal temperatur på 25 °C om sommeren

Minimumstemperatur om vinteren på 20

Ytre belastninger

Som dimensjonerende utetilstand om sommeren skal det regnes 3 påfølgende døgn med skyfri himmel og følgende temperaturforhold:

Maksimumstemperatur: 26,0°C kl. 15.00 (DUT sommer)

Minimumstemperatur: 13.0°C kl. 03.00

Døgnmiddeltemperatur: 20°C

Våtkuletemperatur: 19.5°C.

Konsekvens af kravet

- Rum køling bliver nødvendig
 - Energiforbruget stiger fra 158 til 178 kWh/m²
-
- **Altså en tilvækst på 20 kWh/m²**

Hvad får vi reelt for investeringen?

		Lufttemp over 26oC	Operativ over 26oC	Operativ over 27oC
Timer grænseværdier 26/27	7-19	82	173	87
	7-18	44	128	73
	8-16	2	51	8
Juli tages ud	8-16		12	1
Netto	8-16	<u>2</u>	<u>39</u>	<u>7</u>

Tiltag

- Passive egenskaber og forbrug
 - Muliggøre varmeakkumulering
 - Dynamisk solafskærmning, automatik + override
- Dagslys
 - Glasvalg
 - Blændingsafskærmning
 - Regulering af kunstlys (trinløst, bevægelsesmeldere mv.)
 - Mulighed for at udnytte dagslysteknologier – f.eks. lyshylder
- Ventilation
 - Forøgelse af luftmængde (!)
 - Rumkøling kun i udvalgte områder
 - VAV – med høj effektivitet på dellast

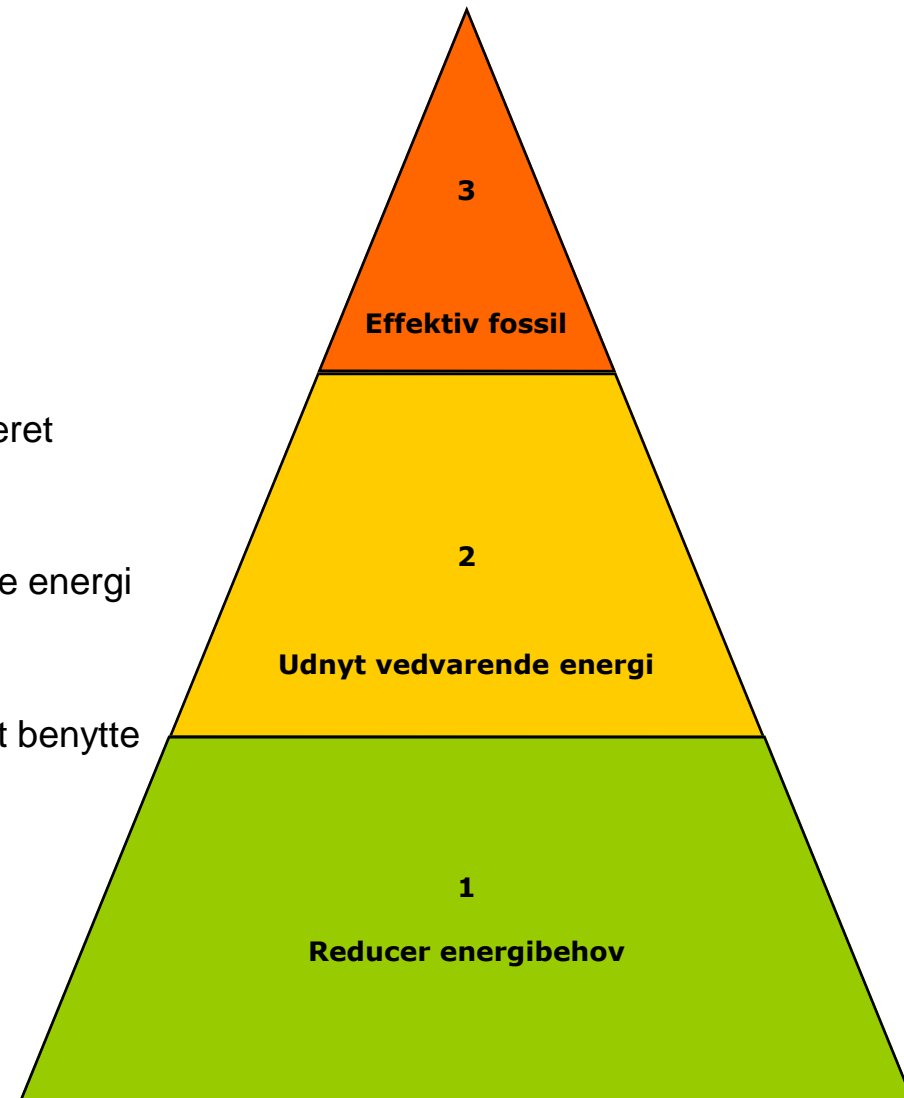
Erfaringer & anbefalinger

- Målsætninger og indeklimakrav er afgørende vigtige
- Muligt at renovere til klasse B krav
- Stort potentiale for at opnå besparelser alene på at nuancere de krav vi arbejder med
- Stort potential for at arbejde med mere detaljerede forprojekter

TRIAS Energetica

Trinvis beslutningsproces

- 3: Forsyn bygningen med effektivt produceret energi fra fossile brændstoffer
- 2: Benyt i videst muligt omfang vedvarende energi til at dække bygningens energibehov
- 1: Minimer bygningens energibehov ved at benytte energibesparende teknikker

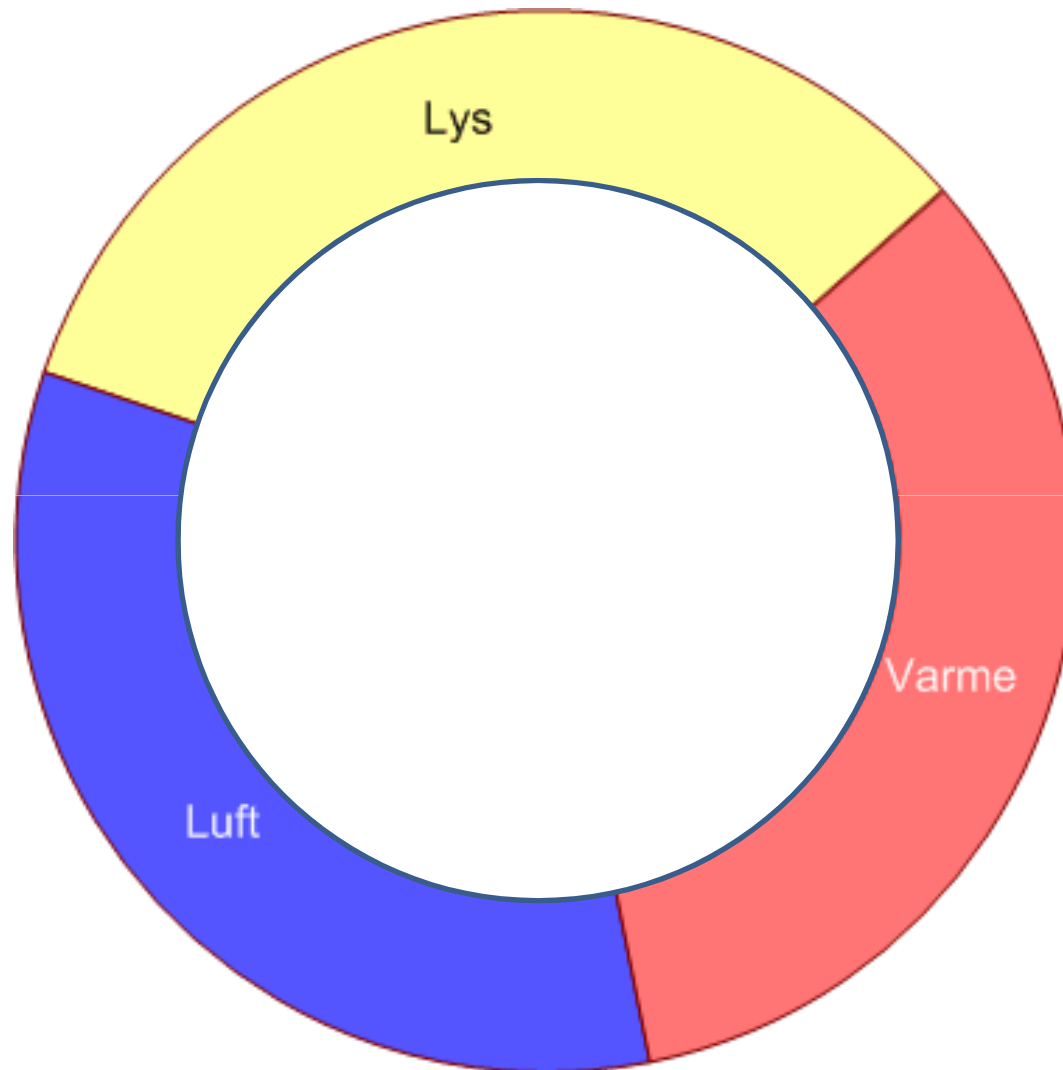

Integreret Energidesign - hovedprincipper

- **Installationer introduceres i byggeri for at supplere og kompensere for det som bygningers arkitektur ikke kan**
 - Bygninger har ikke et energiforbrug – men vi har behov for komfort
 - Installationerne i bygningen er det der bruger energien
- I bæredygtigt byggeri er det afgørende vigtigt, at se tingene i en **helhed**
- Hensyn til områdets og bygningernes **dynamiske egenskaber**
 - Mikroklima – variationer efter årstider mv.
 - Varmeakkumulering, brugsmønstre etc.
- **Passive Egenskaber:**
 - Udnyt byplanen og bygningernes "passive egenskaber" før der fokuseres på tekniske installationer

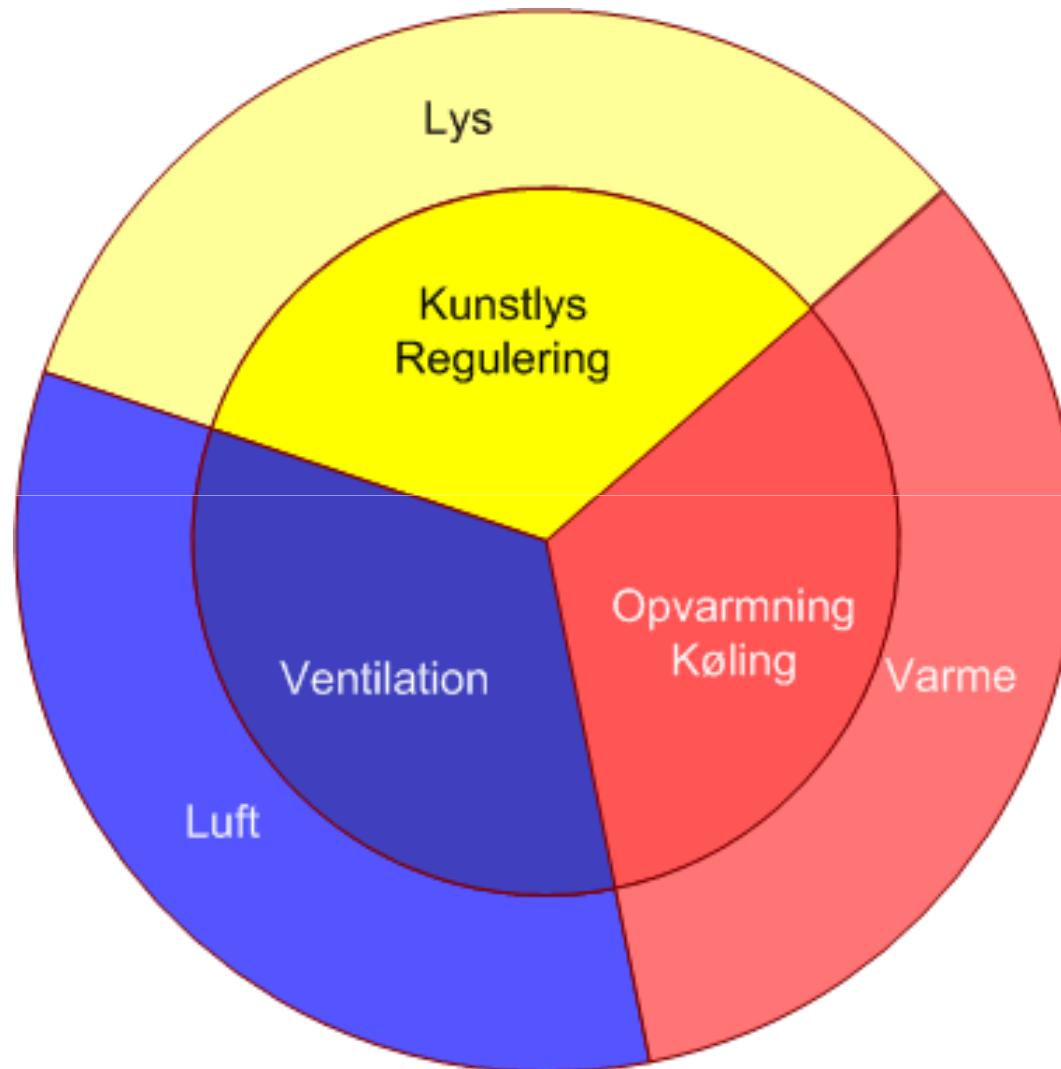
Integreret energidesign

- Passive egenskaber

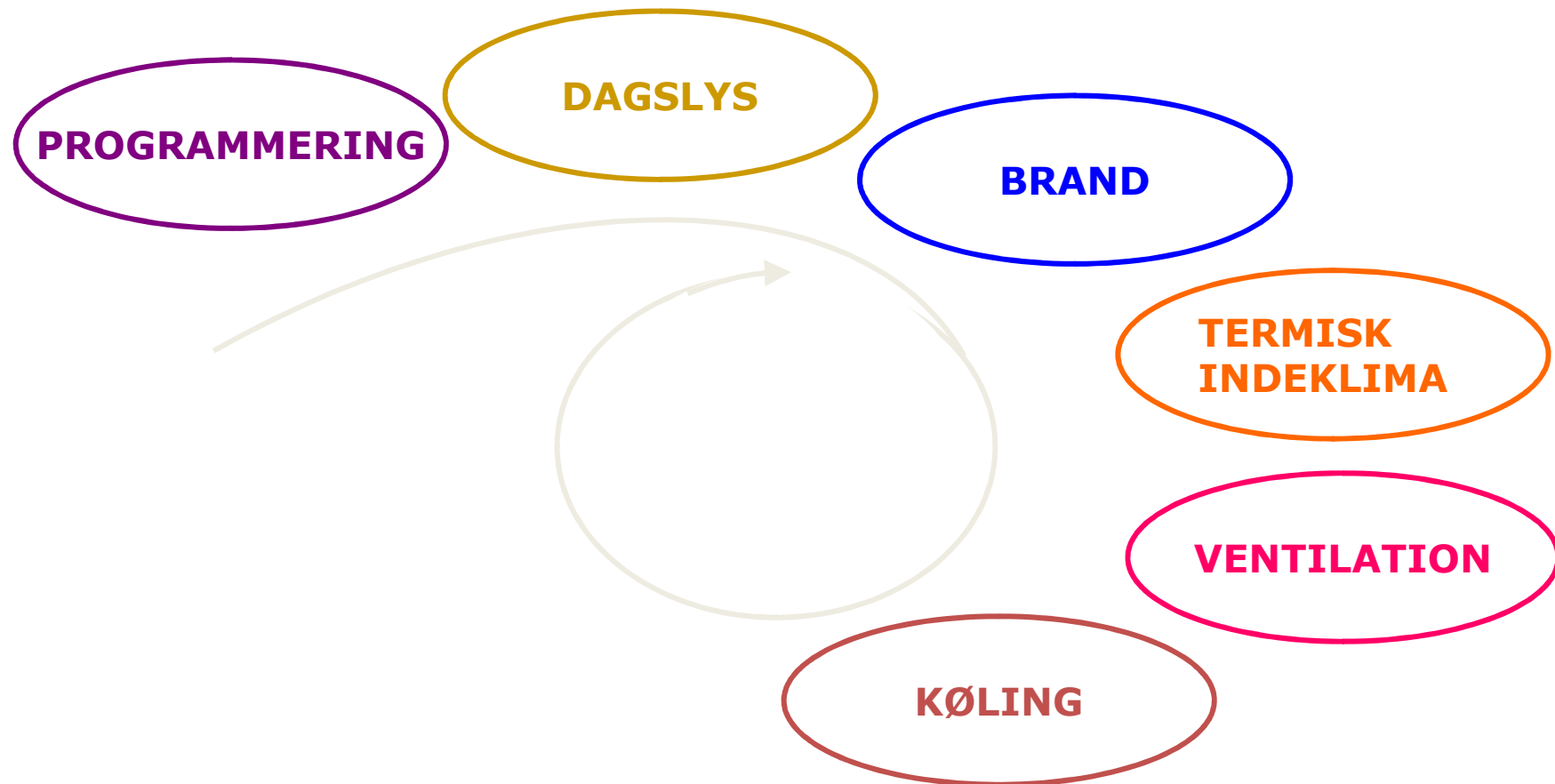

Integreret energidesign

- Aktive egenskaber = installationer

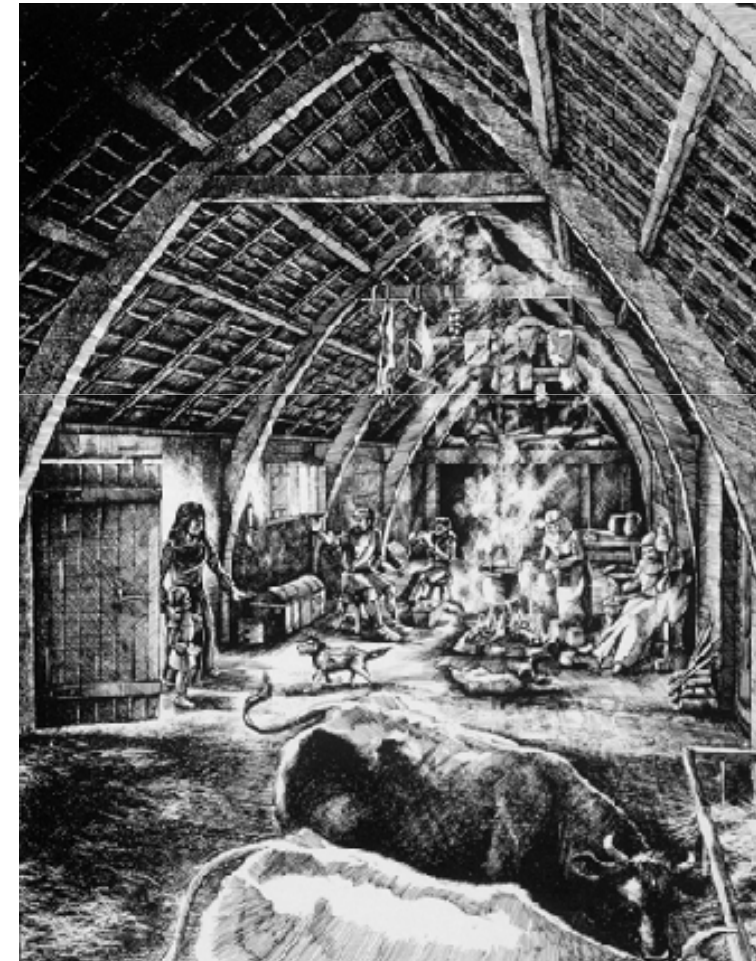

Integreret Energidesign af bygninger

Fleksibilitet?

- Bæredygtighed gennem "universelle" kvaliteter konstruktioner og fleksibilitet i anvendelse

Sammenhængen til byplanlægning

- Byplanlægningen giver alle spillereglerne
- Eksempel: Vores By - Carlsberg
- Baggrund
 - Konkurrence om Carlsberggrunden
 - 221 forslag fra 35 lande
 - 1. præmie: Entasis og Esbensen
- Området:
 - Ny bydel, fuldt udbygget 600.000 m²

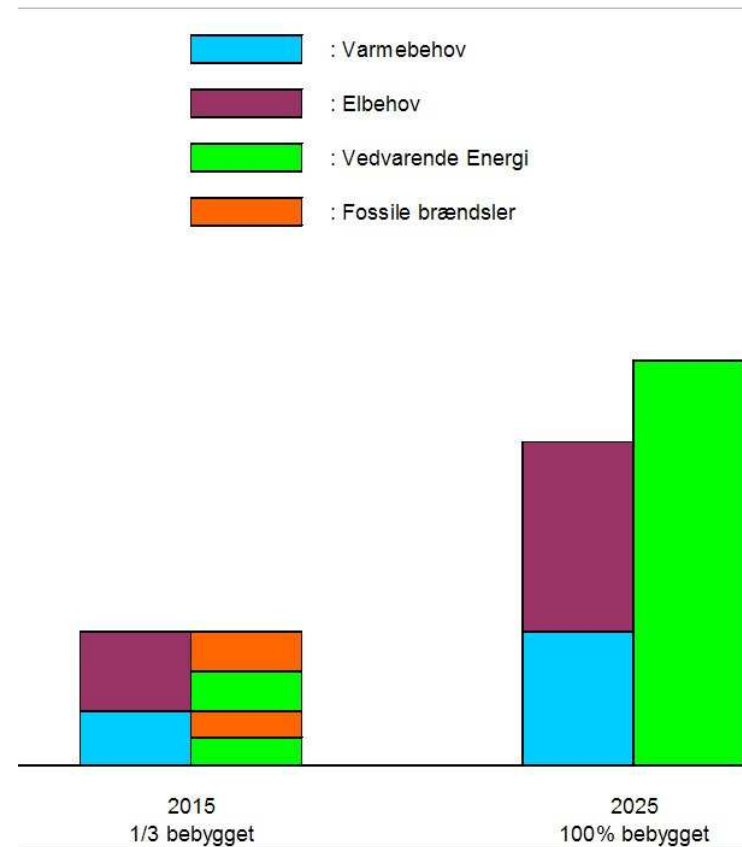
Carlsberg – Byliv og mangfoldighed

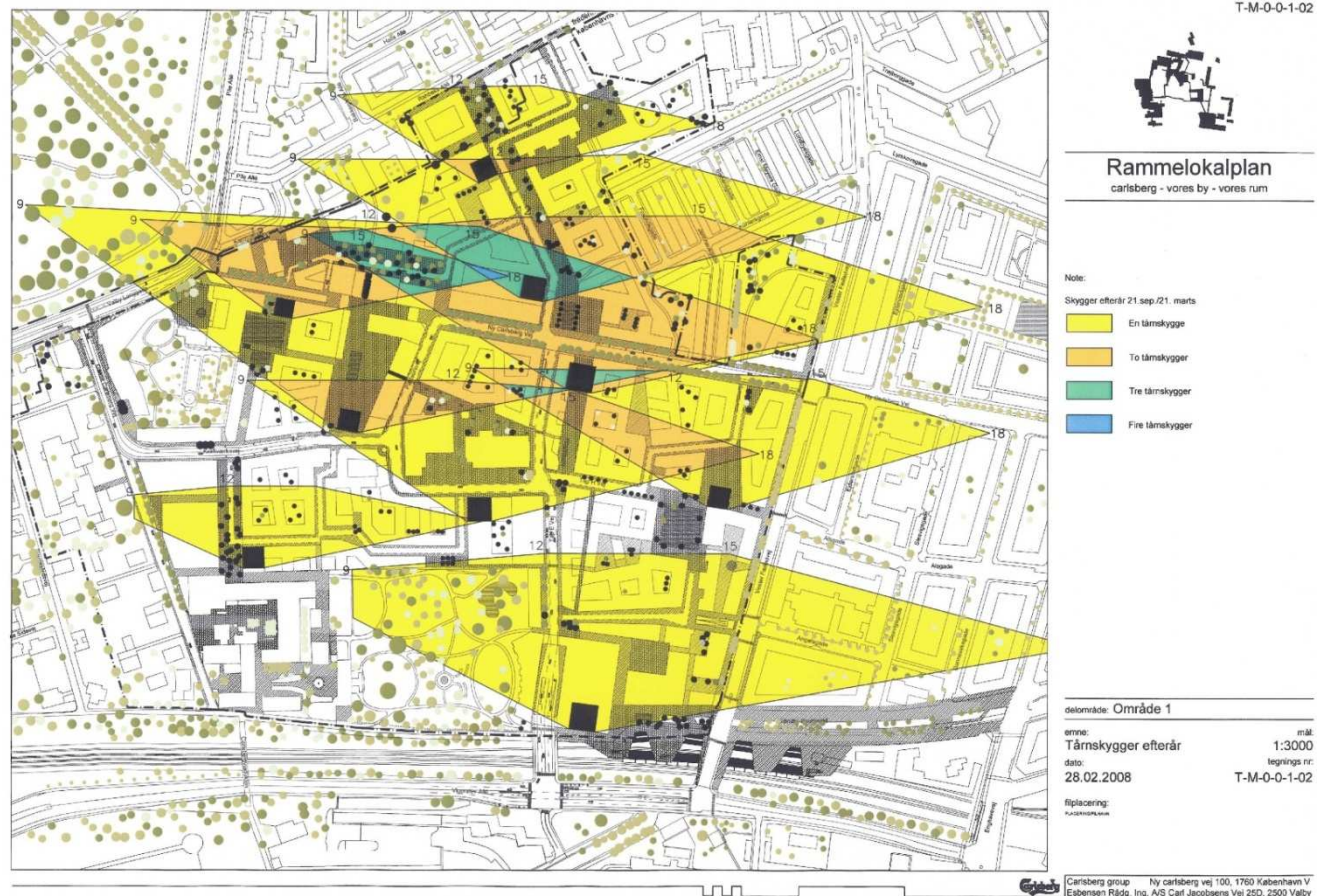
- Tæt lav karrébebyggelse og slanke tårn huse
- Blanding af boliger, erhverv, institutioner og kultur
- Bæredygtighed i fokus
- Respekt for historien på grunden
- Høj arkitektonisk kvalitet
- Trafik dæmpende gader "shared space"

Målsætninger fra starten er afgørende for udfaldet

- Carlsbergs målsætninger omkring bæredygtighed:
- ***Når bydelen er fuldt udbygget (~ 20 år), er den selvforsynende med energi eller er måske endda et plusenergiområde.***

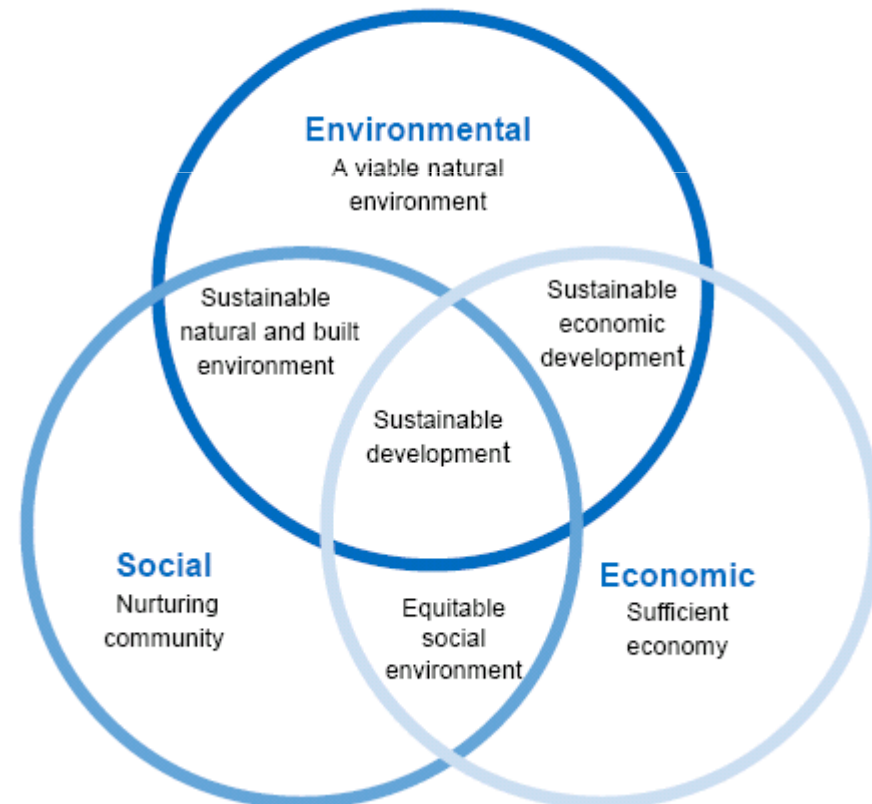

Eksempel på analyse – sol og skygger

Nye principper for bæredygtighed

- WWF One Planet Living
 - Ingen CO2
 - Ingen affald
 - Bæredygtig transport
 - Lokale og bæredygtige materialer
 - Lokal og bæredygtig mad
 - Bæredygtigt vandkredsløb
 - Naturlige habitater og dyreliv
 - Kulturarv og –forskellighed
 - Lighed og fair handel
 - Sundhed og lykke
- Frivillige krav
 - Markedsføringsmæssig værdi

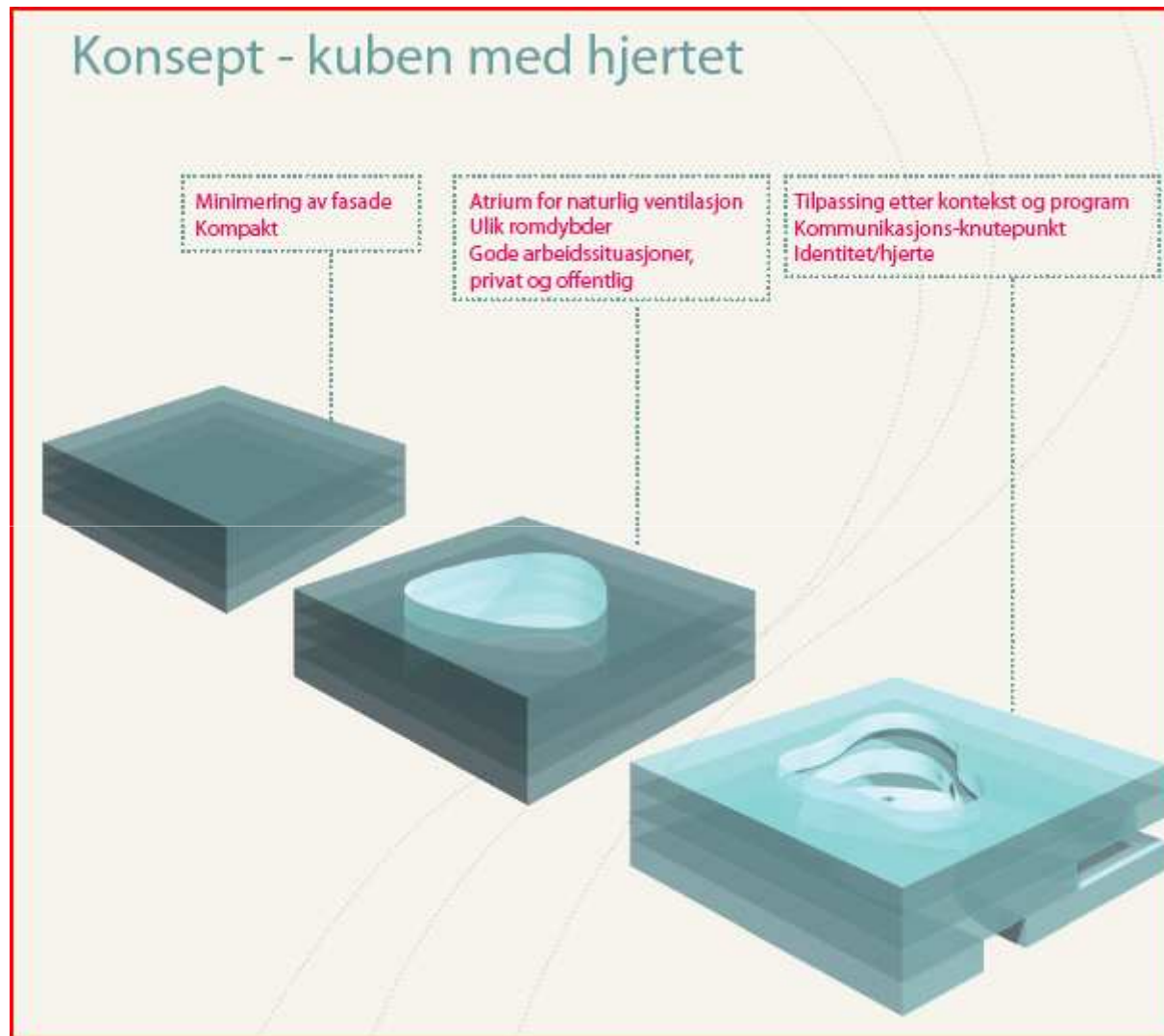

Hvad ville virkelig gøre en forskel?

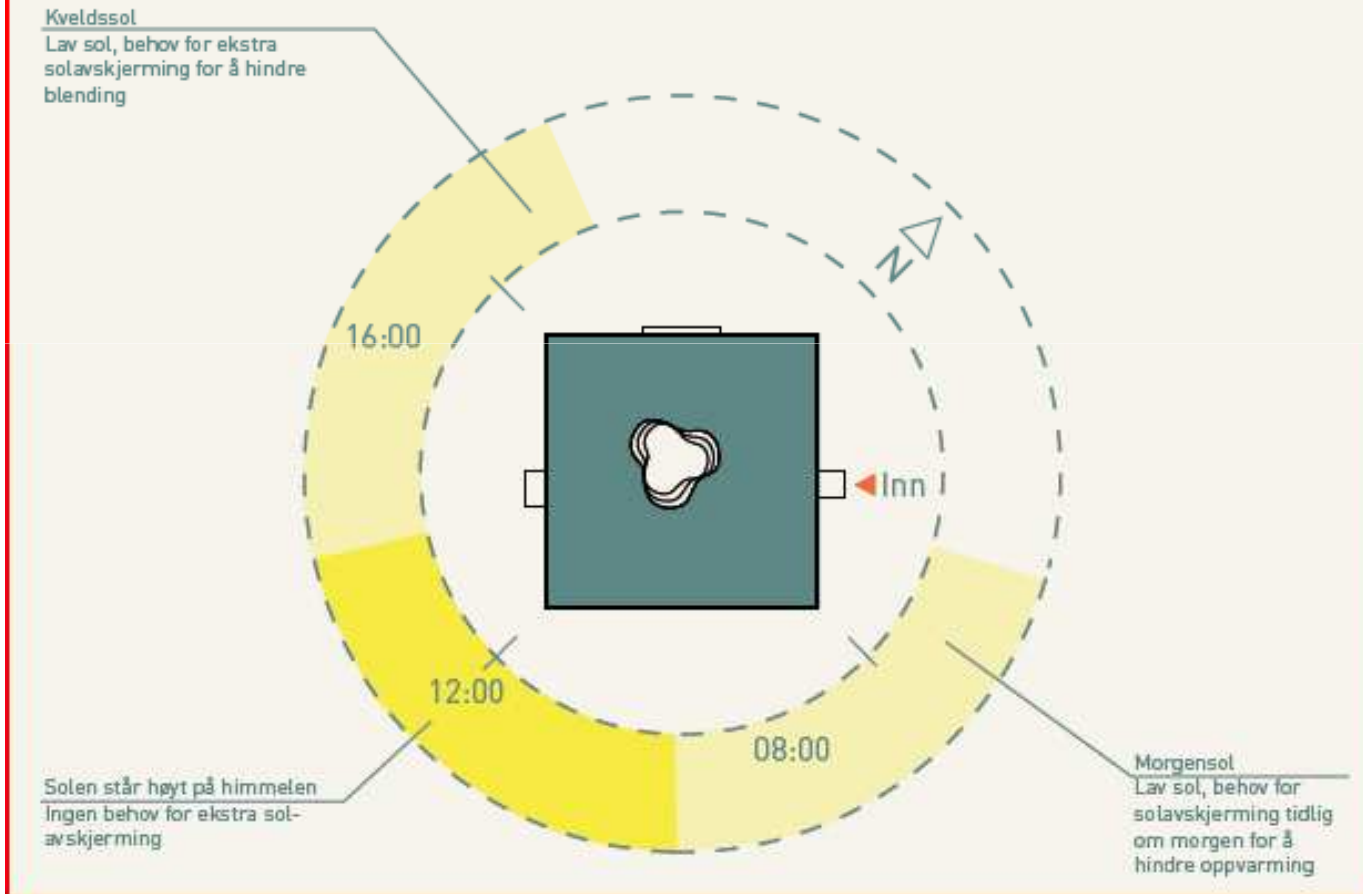
- Vælge de rigtige mål og de rigtige krav
 - Kravspecifikation
 - Målsætninger
- Tænke bygninger i en helhed
- Tænke bygninger dynamisk
- Udfordre den traditionelle måde at gøre tingene på
 - Få ingeniørerne med fra starten og stil høje krav
 - Undgå tab af viden fra projektfase til projektfase
- Vende problemstillingen – hvad koster det at **ikke** at gøre noget

Case: Agder Energi Domicil - konkurrence

- DARK Arkitekter
- Esbensen Rådgivende Ingeniører
- Målsætning for teamet:
 - Ikke blot vise at vi kan overholde kravene men designe den mest energirigtige bygning i Norge
 - Bruge bygningens passive egenskaber og reducere installationer mest muligt
 - "Skabe rum og ikke rør og kanaler"
 - Skabe et indeklima, som ville mindst lige så godt som det traditionelle design
 - Bedre totaløkonomi end traditionelt byggeri

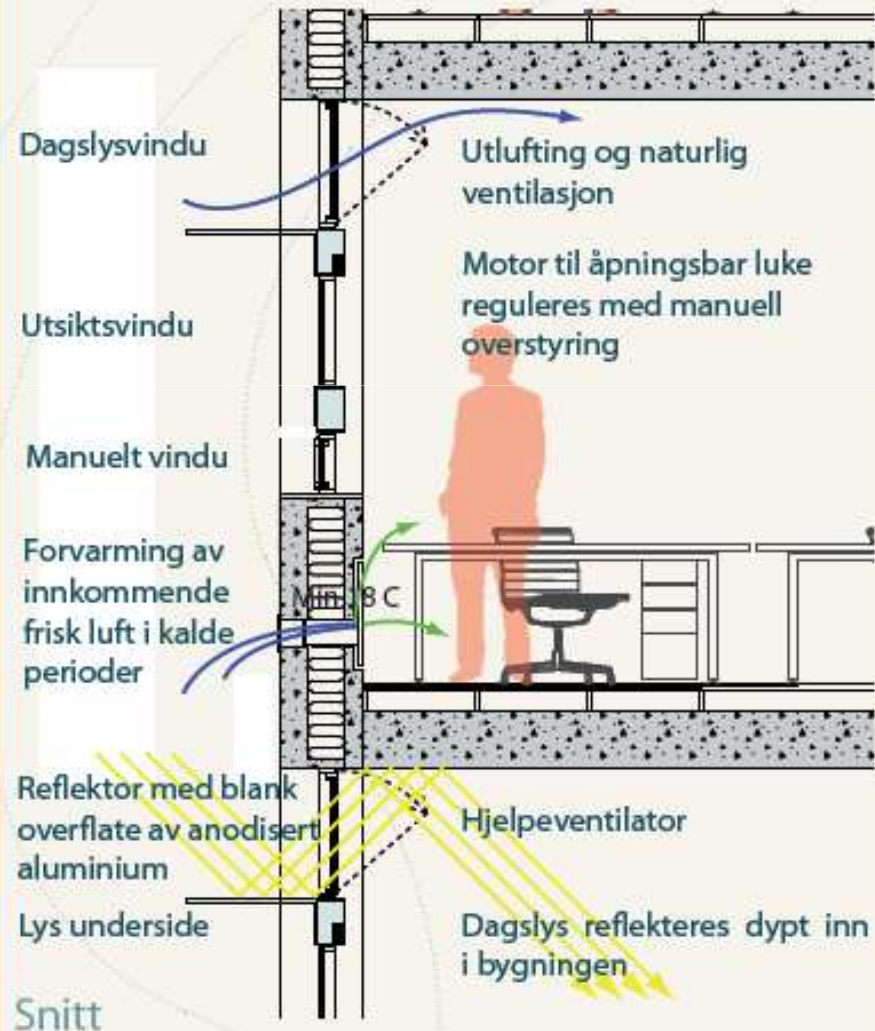

Soldiagram

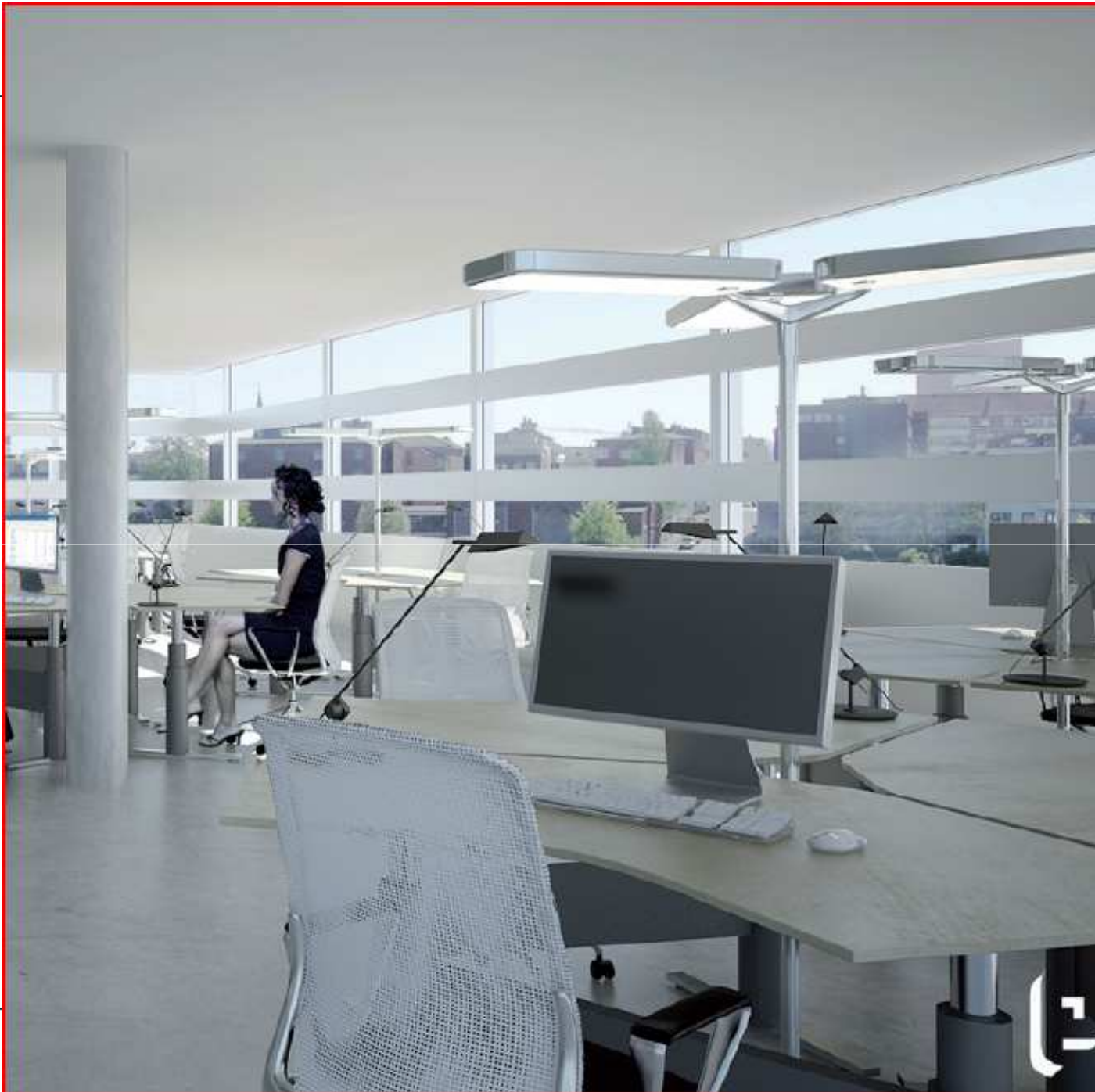

Fasade/klimaskjerm

esbensen

+

Tak over atriet

INSPIRASJON

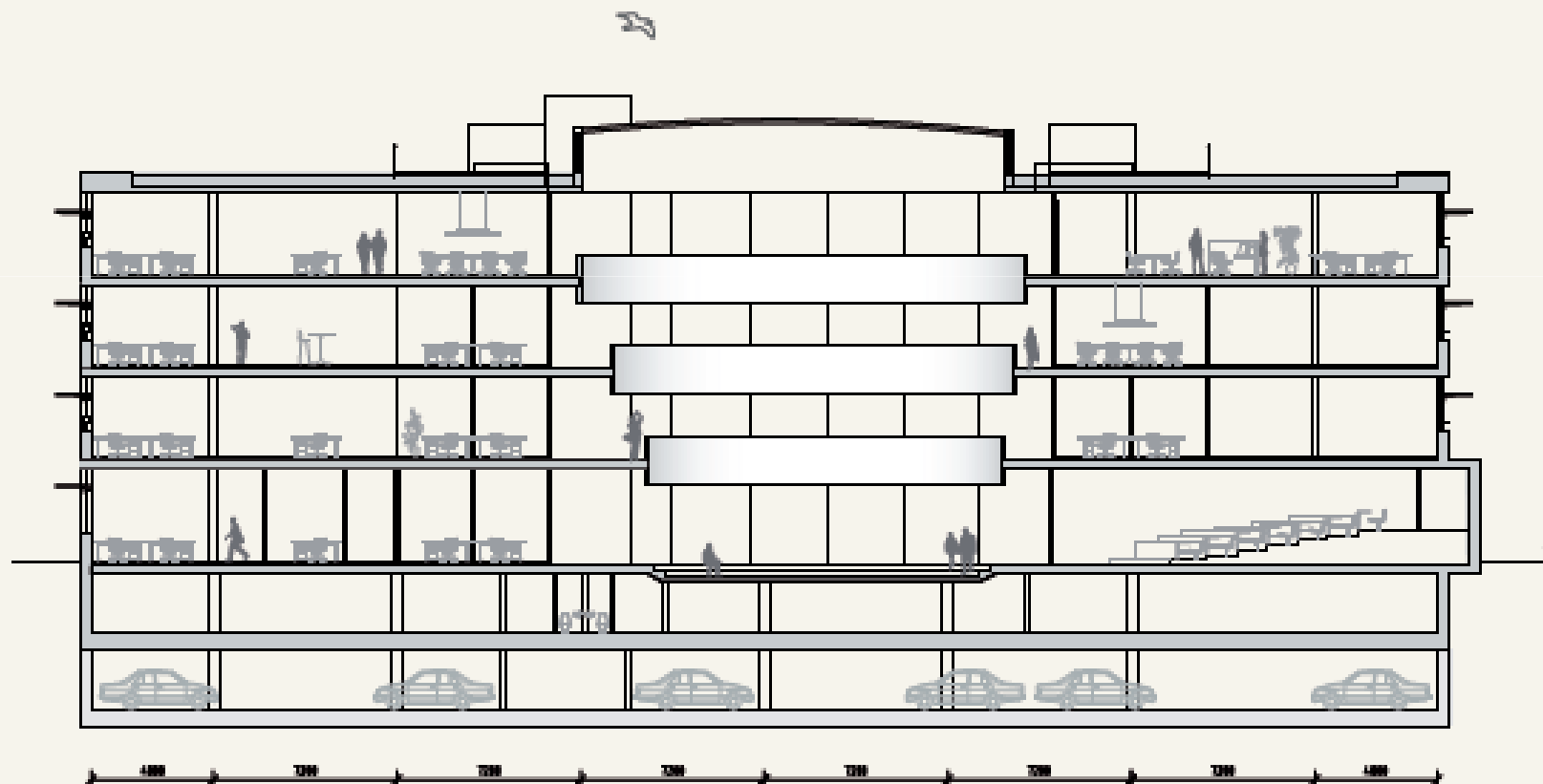

a)
Lite mellomrom mellom folier stor
avskjerming

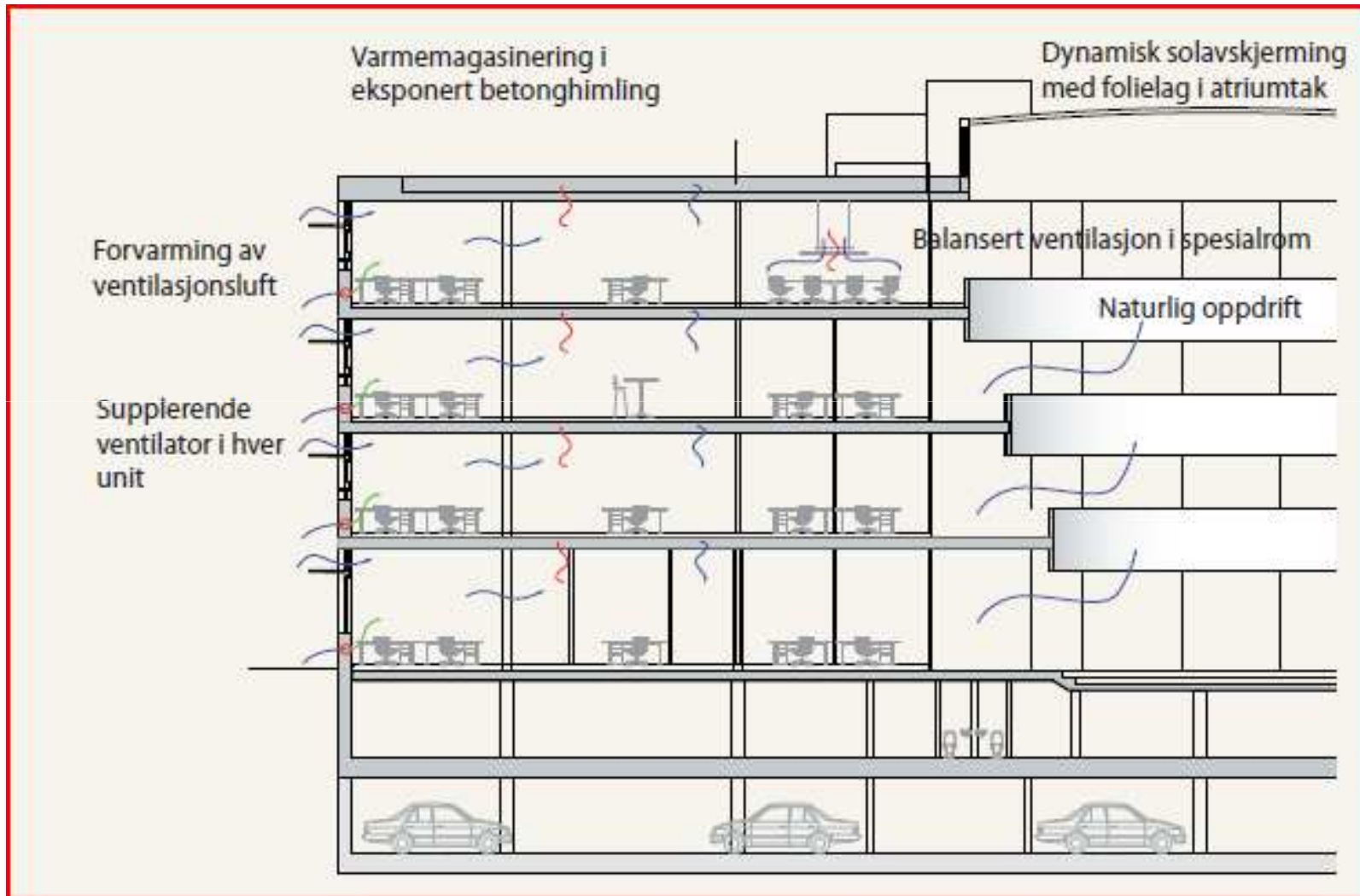
b)
Stort mellomrom mellom folier liten
avskjerming

Atriet har 3 roller:
Hjerte i ventilasjonsprinsippet
Knutepunkt for kommunikasjon
Ikone/midtpunkt

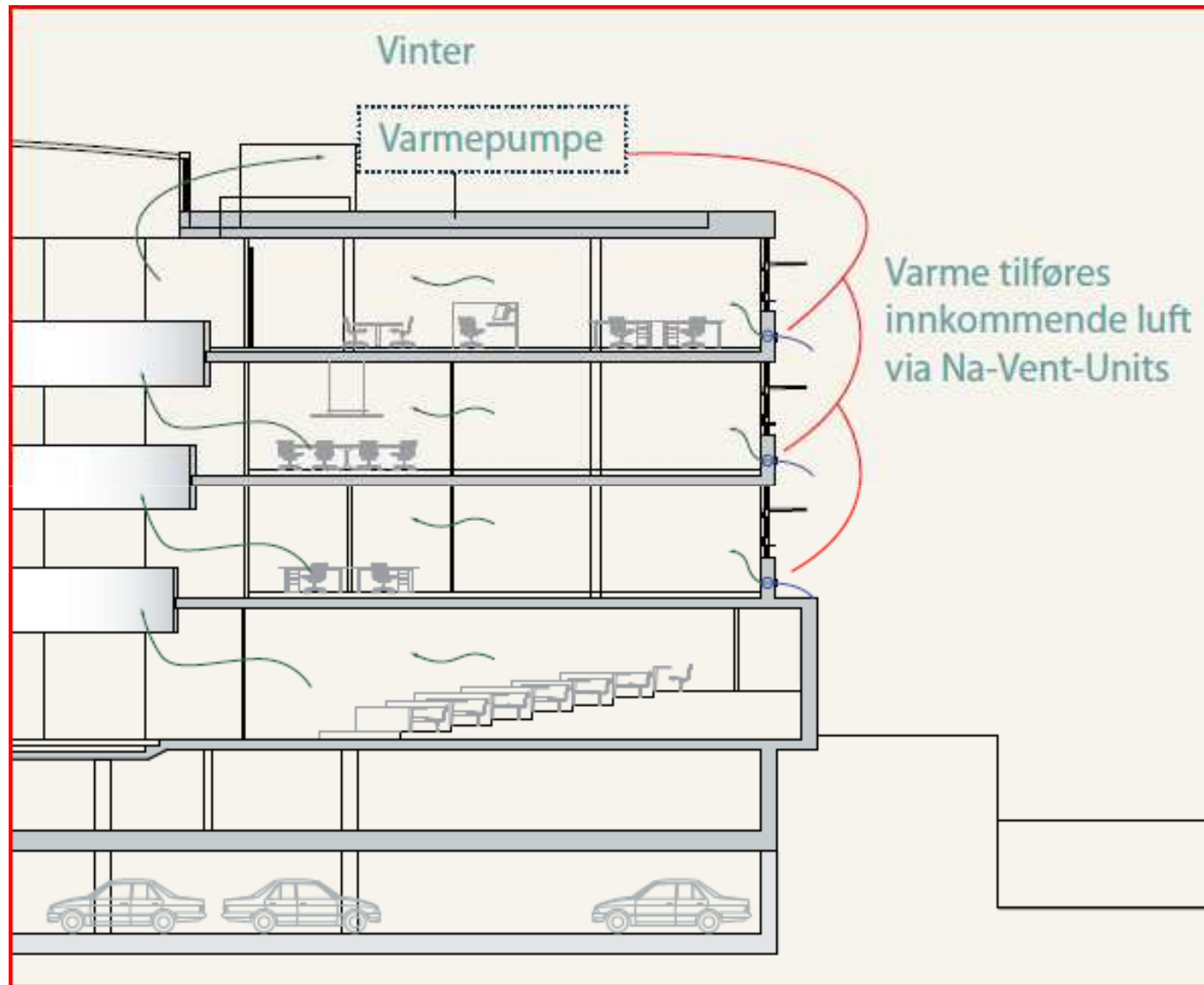
Snitt

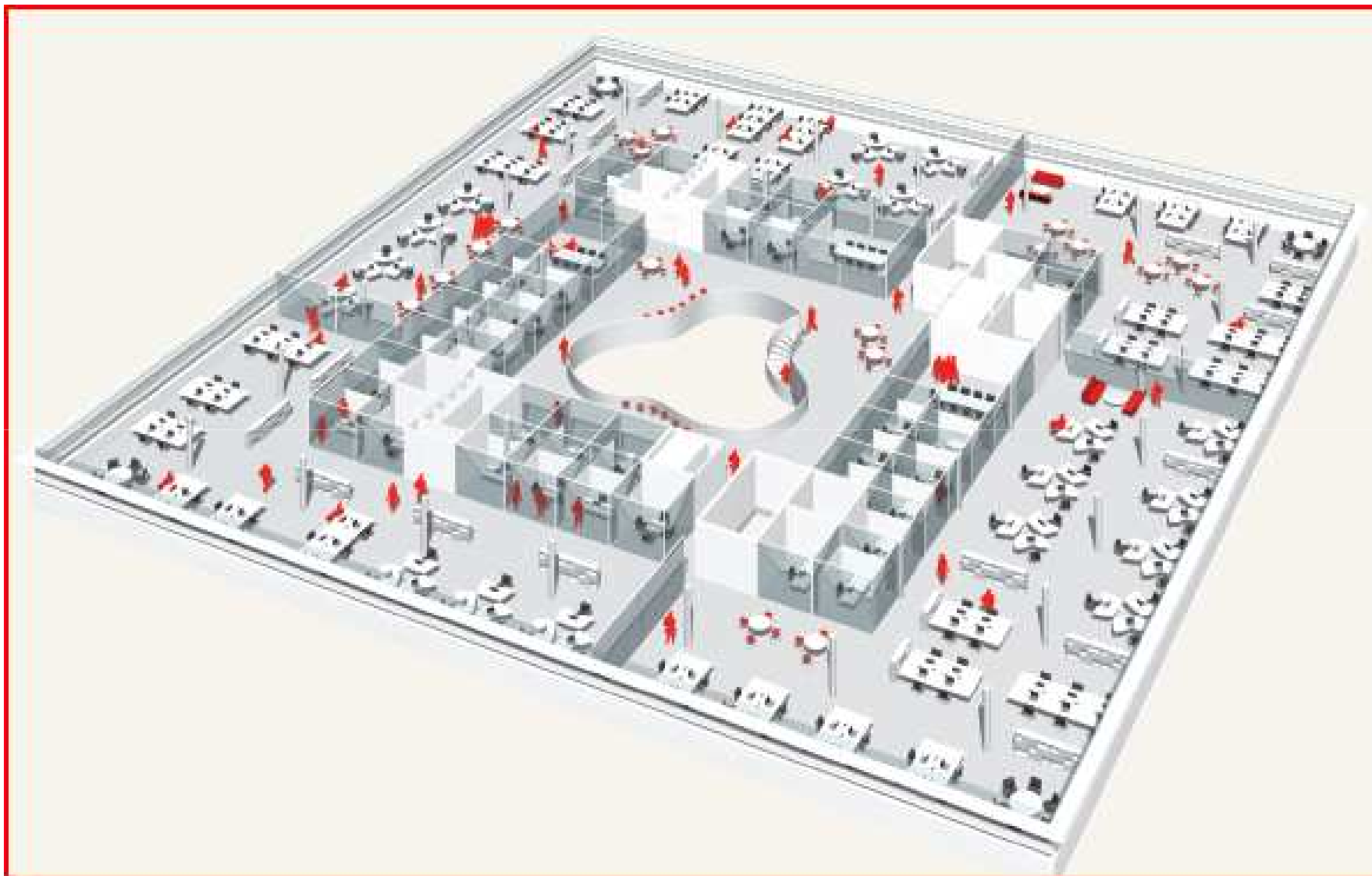

Sommer

Vinter

Simuleret energiforbrug

- **Mindre end 50 kWh/m² pr. år**

Oplæg til diskussion – et par spørgsmål til inspiration

- Hvad ville være det bedste demonstrationsprojekt i Norge for virkelig at igangsætte udviklingen af energirigtigt byggeri?
- Hvad ville være det vigtigste at demonstrere i dette projekt?
- Hvad ville være første skridt for at realisere denne tanke?

Tak for opmærksomheden

Henrik Sørensen
Udviklingsdirektør, Civilingeniør, MBA
hs@esbensen.dk

Oslo:
Arne Førland Larsen
Afdelingsleder
Drammensveien 130
afl@esbensen.dk

www.esbensen.dk